Briefwisseling tussen Menno ter Braak en Willem Elsschot 1933-1938

Menno ter Braak en Willem Elsschot

Editie: Stichting Menno ter Braak

bron
n.v.t.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/braa002brie23_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. Stichting Menno ter Braak

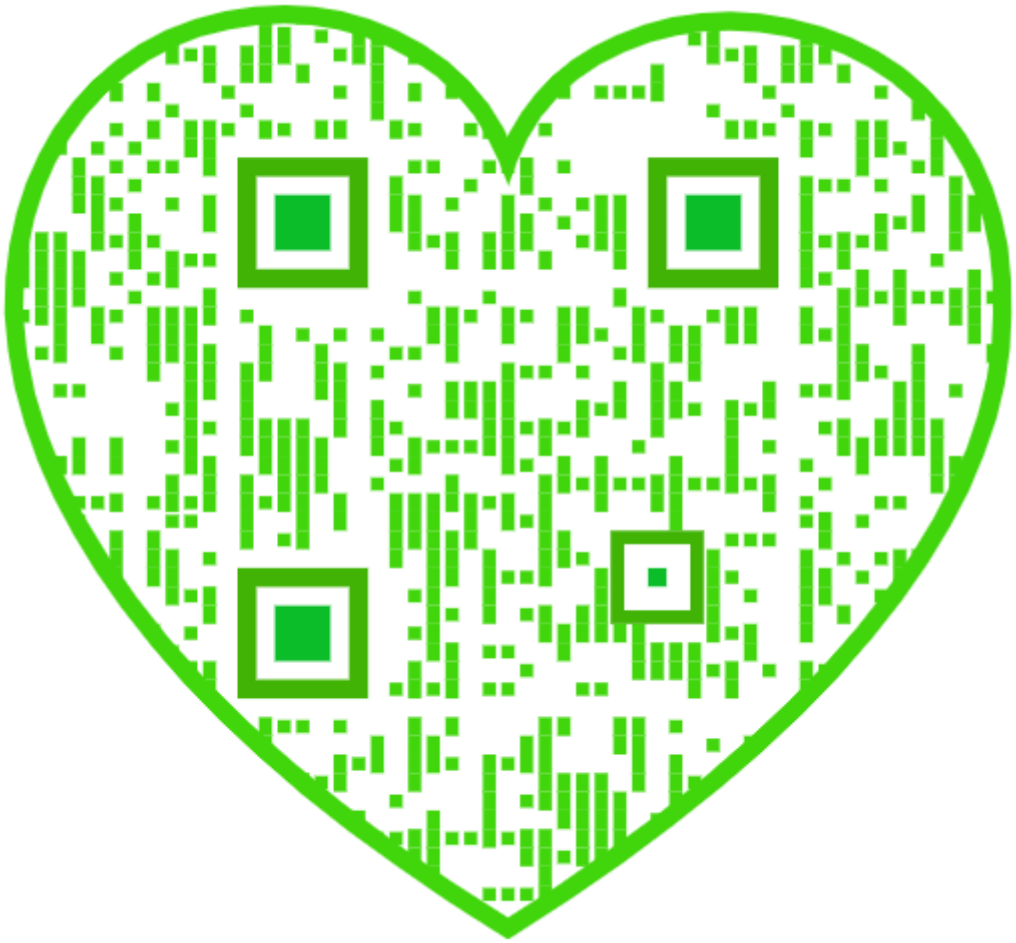

Willem Elsschot
aan
Menno ter Braak

Antwerpen, 1 februari 1933

aant.

aant.

Antwerpen, 1 Febr. 1933

Geachte Heer en Vriend,
Indien Forum reserve-exemplaren bezit, dan had ik gaarne dat van ieder van de twee nummers, waarin die oude verzen van mij verschenen zijn, een exemplaar gezonden werd aan onderstaande adressen:

1) Madame D^{r}. B. Maniewsky
Ul. Paniatowskiego
dom. Z.U.P.U. m.76
Gdynia (Polen)

2) Mejuffrouw Joh. van Lier
p/a. Messen
22a Bergpolderstraat
Rotterdam

3) Mejuffrouw A.C. van der Tak
Cronjéweg 30
Oosterbeek-Hoog
Geld.

Prijs dezer zes stuks, plus porto, zal ik overmaken zoodra ik het bedrag ken.
Bij voorbaat dank.
Met hartelijke groeten
A. De Ridder

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Willem Elsschot
Aan
Menno ter Braak

Antwerpen, 10 maart 1933

aant.

Antwerpen, 10 Maart 1933

Waarde vriend ter Braak,

Met wat je me schrijft ben ik het eens. Die toon van dat begin *is* niet vol te houden. Het onderwerp laat dat niet toe. Maar het is wenschelijk dat die toon aan 't slot teruggevonden wordt, met andere woorden dat mijn kaas verpakt wordt tusschen twee moeders. Ik heb geprobeerd en geloof wel dat ik geslaagd ben. Hierbij paginas 92 tot 95, ter vervanging van de bestaande pagina 92 die ik U verzoek stuk te scheuren.

Nu is nog één ding te doen. Begin en eind weglaten. Maar dan wordt het werkelijk een kaasgeschiedenis en dat was de bedoeling niet. Het begin moest vooral dienen om direkt inzicht te geven *in de gevoelige persoonlijkheid* van de hoofdpersoon. Wat volgt profiteert daarvan, al geeft de gewone lezer zich daar zoo geen rekenschap van. Ik geloof dus dat het beter is 't begin te laten zooals het is en er het nieuw slot aan toe te voegen.

Greshoff heeft in 't Vaderland op zijn groote trom geslagen. Het doet me plezier, maar toch vind ik het verschrikkelijk.

Ik heb zoo goed als niets gelezen. Geen enkel boek, geen regel van Streuvels, Buysse, Timmermans enz. enz. Alleen De Witte van Claes, zoo bij toeval. Ik ken je werk dus niet, behalve wat ik las in 't Forumnummer. Gaarne zal ik Hampton Court lezen en je met veel genoegen mijn meening doen kennen als die je dan toch interesseert.

Met honorarium Forum ben ik t' akkoord. Ik vind het *veel*.

Hartelijke groeten,

[A. de Ridder]

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Willem Elsschot
aan
Menno ter Braak

Antwerpen, 16 maart 1933

aant.

Antwerpen, 16 Maart 1933

Waarde vriend,

Ik ontving Uw roman en dank u voor wat ik veronderstel een cadeau te zijn. If not, kindly send invoice. Je moet wat geduld hebben. Ik wil het boek zoo lezen dat ik er tenminste iets over vertellen kan.

Ik zou Jan Greshoff een kleine verrassing willen doen. Zoudt U ingesloten vers niet in een van de eerste nummers van Forum, buiten Jan's weten, willen opnemen? Als u het tenminste goed genoeg vindt. Mij dunkt dat het zijn karakter en temperament (zooals ik dat uit zijn verzen ken) nog al goed weergeeft. Als het niet gaat dan zal ik het aan Greshoff zelf sturen. Nu weet hij niet dat het bestaat en 't zou wel aardig zijn als hij het in Forum zelf ontdekte.

Hartelijke groeten

A. De Ridder

[Bijlage]

Aan Jan Greshoff

Ik luister zwijgend naar die stem
die hijgt en heesch is, maar vol klem,
die in mineur zingt bij 't verwenschen
van 't alledaagsche in de menschen.

Ik volg de hoeken van dien mond,
een kwalijk toegegroeide wond
die alles uitdrukt, als hij lacht,
wat hij zoo fel in woorden bracht.

Hij heeft een vrouw en kroost en vrinden,
hij heeft een heelen hoop beminden
waar hij plezier aan heeft als geen.
Toch staat Jan Greshoff heel alleen.

Hij zoekt en kijkt, hij hoopt en wacht
van d'eene nacht tot d'andere nacht.
Hij hoort iets en komt overeind:
Hij wacht in Brussel op zijn eind.

Vooruit, Janlief, hanteer den riem,
en geef die rotzooi striem op striem!
Vaag al dat vee van uwe baan
zoo lang uw hart nog mee wil gaan.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Willem Elsschot
aan
Menno ter Braak

Antwerpen, 20 maart 1933

aant.

Antwerpen, 20 Maart 1933

Waarde Vriend,

Ik heb Hampton Court met veel belangstelling gelezen.

Ja, er zit iets van Boorman in Van Haaften (Otto, lange brief uit Suez) en iets van Laarmans in Andreas. Heb je goede berichten van Jan (pag. 195). Op dat moment is hij al veel sterker dan Van Haaften. Ik zie deze laatste als de ‘all-round cynische vent’ die ondervonden heeft dat zijn cynisch pakje hem goed staat, terwijl Andreas een gevoelsmensch is die, wegens zijn fijnbesnaardheid, de etappen van zijn levenswijsheid duur betaalt. Hij wordt ten slotte de man die het weet en die toch met de anderen kan meeleven, die er buiten staat en er tòch inzit. Terwijl Van Haaften er nooit méér heeft buitengestaan dan een die met carnaval met een masker rondloopt.

De aardigste scène vind ik het bespieden van Maffie in de Grands Magasins du Louvre. 't Is mij alsof dat beleefd is. Indien niet beleefd, dan hebt u er zich zòò ingedacht dat het eigenlijk tòch beleefd is. De sandwiches worden ook hallucinant. Die zullen nù wel vol vliegen zitten.

Enfin, een interessant boek waarvoor ik je van harte complimenteer.

Je toegenegen,

A. De Ridder

Zijn telefoneeren aan Van Haaften (pagina 101 en 102) en zijn eerste bezoek bij idem, vind ik uitstekend. Ik ken dat gevoel van een vogel tegenover een slang.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Willem Elsschot
aan
Menno ter Braak

[Antwerpen], 21 maart 1933

aant.

21/3/1933

Waarde vriend,
Hier is je dagelijksch briefje uit Antwerpen.
En wel om U te verzoeken de bestaande pagina 84 te willen vervangen door ingesloten paginas 84 en 84A.
Ja, als het zetten *nu* niet gebeurt, dan zal het beste zijn dat U mij 't manuscript terugstuurt tot de zetter het noodig heeft.
Hartelijke groeten,
A. De Ridder

Origineel: Letterkundig Museum

Willem Elsschot
aan
Menno ter Braak

[Antwerpen], 23 maart 1933

aant.

23/3/1933

Waarde ter Braak,
Ik voel me gevleid met je appreciatie van mijn beschouwing over STIJL. Wat je zegt over ‘een inleiding tot Kaas’ is zeer eigenaardig, want ik moet erkennen dat het studietje onder den invloed - en onder 't denken aan - ‘Kaas’ geschreven werd. Ik zal het misschien door V. Kampen in Kaas doen inlasschen, als een soort Inleiding of Woord Vooraf.
Breek U over dat gedicht aan onzen Jan maar niet verder het hoofd.
Ik heb me voorgenomen je roman nog eens over te lezen en misschien kom ik er nog nader op terug. Maar ik heb werkelijk veel plezier gehad aan je beschouwingen over den invloed van het eene karakter op het andere, in het verpletteren van Andreas (nog onbewust van eigen waarde) door Van Haaften, gevolgd door het geleidelijk opzuigen van V. Haaften door Andreas. Als ze elkaar na de slotdivanscène nog ontmoet hebben, dan heeft Andreas zeker ijskoud voorgesteld samen een Cats te

drinken, maar V. Haaften is aan den haal gegaan. Van in onze kinderjaren moeten wij ons dergelike tyranniën laten welgevallen. Maar bij Uw personages is het nog de vraag wie de tyran is: ik geloof Andreas en niet Van Haaften. Als ik het maar goed begrepen heb, dat is voor mij hoofdzaak.

En nu, tot later.

Hartelijke groeten,

A. De Ridder

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Willem Elsschot
aan
Menno ter Braak

Antwerpen, 27 maart 1933

aant.

Antwerpen, 27 Maart 1933

Waarde heer en vriend,

Mocht Forum er toe besluiten mijn opstel over stijl te publiceeren, dan zag ik het gaarne verschijnen onder den titel

KAAS

Inleiding

zooals trouwens door Uzelf voorgesteld.

Gaarne ontving ik het manuscript terug. 't Manuscript van Kaas kwam in mijn bezit. Een en ander zend ik U terug op 't eerste teeken.

Hartelijke groeten,

A. De Ridder

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Willem Elsschot
aan
Menno ter Braak

Antwerpen, 7 december 1933

aant.

aant.

Antwerpen 7 Dec. 1933

Waarde vriend,

Mijn welgemeenden dank voor je mooie kritiek over Kaas in het Vaderland, niet zoozeer wegens den lof als wel omdat uit die kritiek blijkt dat gij u de moeite gegeven hebt in Kaas door te dringen tot op de wormen.

Ik zie dat je Kaas, en trouwens mijn heele werk, perfekt begrepen hebt. Er zijn dus menschen voor wie mijn stijl geen geheimen heeft en dat is veel waard.

Er is maar één kaas en Laarmans is zijn profeet. Heerlijk uitgedrukt.
Ik werk aan een nieuw boek en hoop van u hetzelfde.
Hartelijke groeten,
A. De Ridder

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Willem Elsschot

Den Haag, 18 april 1934

aant.

aant.

den Haag, 18 April '34

Beste de Ridder

Zooeven ontving ik de aanvulling op je roman, die ik al een week geleden in één middag had uitgelezen. Aan dien korten leestermijn zie je al, dat ik het boek met pleizier en instemming las. Het is zeker even goed geschreven als 'Kaas' en mogelijk nog beknopter hier en daar. Toch moet ik je eerlijk bekennen, dat ik 'Tsjip' geen vooruitgang vind na 'Kaas'. Het is een repliek van je vorige werk en geen *vernieuwing*. Ik maak een uitzondering voor de geforceerde trouwerij en inwijding in de geheimnissen der H. Moederkerk; dat gedeelte staat boven de rest, heeft veel meer importantie, raakt andere gebieden. Ik zou het misschien zoo kunnen zeggen: je hebt langzamerhand een zuiverheid in het vertellen bereikt, die geen verbetering meer behoeft, maar ik verwacht van jou met name *andere stof*. Geen 'grootsche' of 'collectieve' massa-stof, wel te begrijpen, maar meer ruimte, meer horizon dan alleen een familie historie. Wat mij zoozeer in 'Lijmen' heeft geboeid, is voor alles het thema Boorman, het thema bedrog- waarheid, wat is Schwindel, wat is waarheid? Dat thema is hier verdwenen, terwijl er geen nieuw voor in de plaats is gekomen. 'Kaas' is voor mijn gevoel tusschen 'Lijmen' en 'Tsjip' precies het overgangsstadium.

Schrijf mij eens, of je iets voor deze overweging voelt; en versta mij vooral niet verkeerd; want ik zou allerminst den indruk willen maken, dat ik het in de hoeveelheden uitgepakte en geëtaleerde stof zoek. Ik zou je alleen bijzonder graag aan het werk zien, met precies *dezelfde* sobere methode, op allerlei andere gebieden dan het huisgezin. Je blik moet daar toch zeker even scherp zijn.

Wat is je bedoeling, dat ik nu met het manuscript doe? Moet ik het doorzenden aan de Vlaamsche redactie? Het spreekt vanzelf, dat ik het voor 'Forum' zou aannemen, maar die heeren hebben daarover te zeggen. Ik dacht overigens, dat ze het al genomen *hadden*.

m.v. gr. en dank voor de lezing
geheel je Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Willem Elsschot

aan
Menno ter Braak

[Antwerpen], 20 april 1934

aant.

20/4/34

Beste Ter Braak,

Ik dank je voor je brief die mij veel plezier gedaan heeft. Ik wist al dat je voor Tsjip minder voelde dan voor Kaas. Het uitblijven van je commentaar of iets anders? Enfin, ik werd dat van op een afstand gewaar.

Ik kan natuurlijk niet anders dan achting hebben voor je meening als zijnde die van een eerlijk, oprecht en begaafd artist. Wat je over Kaas schreef was zoo goed begrepen dat voortaan geen van je overwegingen mij onverschillig laten kan.

Mijn bedoeling is geweest een zeer alledaagsche, zoo terre á…á terre mogelijke gebeurtenis door intensiteit lezenswaard te maken. Met andere woorden, van niets iets te maken. *Zonder* inhoud een boek te schrijven. Dat is natuurlijk erg moeilijk en met een gedeeltelijk succes ben ik dan ook reeds zeer tevreden. Je moet Tsjip als het ware beschouwen als een dagboek loopend over een korte spanne tijds. Het is dan ook niets anders. Ik ben natuurlijk allerminst van plan dat met de voorgaande of daaropvolgende jaren óók te doen. Maar dat kind dat hier rondloopt was het, in mijn oogen, wel waard.

Hou het manuscript tot je van je Vl. co-redacteuren bericht krijgt omtrent het al of niet publiceeren. Aan Goris en Roelants schreef ik dat je de tekst in handen hebt. Zou de Vl. redactie tot niet-publiceeren besluiten, dan stuur je 't mij terug.

Met hartelijke groeten
je toegenegen,
[A. De Ridder]

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Willem Elsschot

Den Haag, 15 december 1937

aant.

aant.

Den Haag, 15 Dec. '37
Kraaienlaan 36

Waarde De Ridder

Je zult mij wel voor snood ondankbaar verslijten vanwege mijn hardnekkig zwijgen na de ontvangst van je gewaardeerde boek en brief. Neem mij niet kwalijk, dat ik zoo lang wachtte; je brief lag steeds naast mij te anti-chambreeren, maar ik moet voor mijn beroep helaas zooveel schrijven, dat allerlei particuliere correspondentie

tegen mijn wil blijft liggen. Bovendien moet ik dan nog tijd vrij maken voor mijn eigen schrijverij, en zoo komt het... etc.

Ik schreef voor mijn pure pleizier over je boek, voor welks toezending dus alsnog *hartelijk* dank! Ik beschouw het als een veel sterker *geheel* dan 'Tsjip', omdat het minder huiselijk is geworden, zooals ik schreef in de krant. Met dat al blijft mij toch van al je boeken 'Lijmen' het meest *verwant*, om de redenen, die ik eens in Gr. Ned. heb trachten te formuleeren. Ik zou ontzaglijk graag willen, dat je de 'lijn Boorman' nog eens doortrok, d.w.z. den grooten zwendelaar, die tevens de 'redder der wereld' is, in een epos van den *handel* uitbeeldde. Dwingt je hart je daar niet eens toe? Ik geloof, dat dit boek (imaginair, zooals het in mijn gedachten bestaat, en slechts als motie ingediend?) je meesterwerk zou kunnen zijn!

Maar ik weet zeer wel, dat men een schrijver geen motieven aan de hand mag doen. Hij zal ze zelf wel vinden, te zijner tijd. Ik zelf zou door een advies eerder afgeschrikt dan aangemoedigd worden; toch hoop ik, dat dit niet het effect zal zijn van mijn suggestie.

Kunnen wij elkaar niet eens treffen? Bij Greshoff? Ik heb je altijd in a hurry ontmoet, nooit eens meer dan een vluchtig moment. Misschien als ik een radiolezing te Brussel moet houden, op 9 Maart a.s.? Maar misschien censureeren de kerels ook mij, en dan verdom ik het. *Alles* of *niets*, zeker in zoo'n instituut als de radio,

hart. gr. tt.

Menno ter Braak

Origineel: particuliere collectie

Menno ter Braak
aan
Willem Elsschot

Zutphen, 16 april 1938

aant.

aant.

aant.

Zutfen, 16 April '38

Beste de Ridder

'Het Been' heb ik in één trek uitgelezen. In de eerste plaats mijn *hartelijke* dank voor de opdracht, die ik beschouw als een bewijs van de waardeering, die er wederzijds tusschen ons bestaat. Ik ben blij, dat je mij met dit boek hebt geidentificeerd. In zekeren zin is het probleem van Boorman, zooals het in deze phase verloopt, mij zeer persoonlijk bekend.

Nu mijn critiek, sans pitié natuurlijk, zooals je me vroeg. Voor mijn gevoel heeft deze novelle één fout, die ik nogal belangrijk acht en die je wellicht zelf ook zult constateeren. N.l.: de fixatie van Boorman aan het been blijft voor mij eigenlijk *ongeloofwaardig*. Het wordt mij niet voldoende aannemelijk gemaakt, dat de Boorman van 'Lijmen', een Draufgänger van den handel, onder invloed van die toevallige ontmoeting met mej. L. plotseling in een door caritas geplaagd mensch verandert. Die 'bekeering' moet toch min of meer het karakter dragen van een *katastrofe* van

zijn heele tot dusver gevoerde beheer over zijn geestelijke goederen; die katastrofe zou aan het geval een tragisch aspect geven, dat nu aan de novelle ontbreekt. De zakelijke, nuchtere, humoristische verteltrant in het verloop van de zaak, de complicatie, die op geweldige verwarring in het maatschappelijke front uitloopen, zijn juist heel goed; dááraan moet je bepaald niets veranderen, want het is zeer boeiend. Het zou echter *veel* meer reliëf krijgen, wanneer de lezer *geloofde* in de katastrofe van Boorman's levenshouding... wat hij, volgens mijn inzicht althans, nu *niet* doet.

Ik bedoel vooral niet, dat je er tragische, duistere fragmenten in zoudt moeten vlechten; de *toon* is heel goed zoo, maar er ontbreekt iets aan het begin. Boorman kan aan het slot heusch wel naar de Faisan Doré[1] gaan, maar in het begin moet hij meer aangegrepen worden door het geval, anders is de ontzaglijke inspanning die hij zich getroost slechts als groteske te accepteeren, terwijl er veel meer in zit. In *denzelfden* toon zou je m.i. die eerste katastrofe meer moeten uitwerken; hoe, weet ik uiteraard niet, dat zul je, als je iets voor mijn bezwaar voelt, zelf het beste weten. Maar het komt ongeveer hierop neer, dat de tragiek van de dame Lauwereyssen, die in 'Lijmen' zulk een belangrijk contra-effect is tegen Boorman, in dit verhaal *met volle kracht* terug moet slaan op Boorman zelf. Ik kan me n.l. best voorstellen, dat dit gebeurt, terwijl daarom de man *toch óók blijft wie hij is*, n.l. een 100% zakenman. Zoo'n 'bekeering' is een ziekte, een psychose, met een veelbeteekenenden achtergrond.

Dit is mijn *essentieele* bezwaar. Een niet-essentieel bezwaar is, dat de lezer 'Lijmen' gelezen moet hebben, als hij deze novelle geheel naar waarde schatten wil. Zuiver een quaestie van personages, van 'voorgeschiedenis' dezer personages. Eigenlijk zou het dus je ware zijn, als je 'Lijmen' *met* dit nieuwe deel *erbij* liet herdrukken. Want het is inderdaad een *vervolg*; weliswaar een zelfstandig vervolg, maar toch een 'naspel', of hoe je het noemen wilt.

Overigens: alle hulde. De climax van het verhaal is zeer geslaagd; die verkooping van papier een zeer gelukkig en onweerstaanbaar grotesk hoogtepunt. Geloof me, wanneer je als tegenwicht de tragiek van den ouder geworden Boorman sterker laat spreken, is het geheel plotseling uitstekend.

Graag hoor ik eens van je, wat je van mijn zienswijze denkt. Mijn gezondheid begint weer op dreef te komen. Ik zit nu nog een paar dagen op het platteland, maar je kunt mij weer aan mijn gewone adres *Kraaienlaan 36 Den Haag* bereiken.

Hart. gr. van je

Menno ter Braak

Het manuscript stuur ik je uit Den Haag terug.

Origineel: particuliere collectie

Menno ter Braak
aan
Willem Elsschot

Den Haag, 23 april 1938

aant.

aant.

Beste De Ridder

Dank voor brief en daarop gevolgde kaart. Je ontving inmiddels zeker het manuscript wel?

Wat je 'contrabetoog' betreft: ik wilde geenszins beweren, dat je Boorman als een *bekeerde* hebt willen schilderen! Maar juist het feit, dat hij die *eene* 'goede daad' pleegt, wordt mij psychologisch niet aannemelijk gemaakt! Wat je zelf noemt de bijgeloovigheid, die aan zulk een handelwijze ten grondslag ligt, is niet voldoende gesuggereerd, om de hardnekkigheid van B. in het (op zichzelf zeer goede) gedoe met Lauwereyssen te motiveeren. Inderdaad: de *lezer* moet worden voorbereid op deze ongehoorde excentriciteit; niet door andere middelen dan die je anders gebruikt, maar door *dezelfde*, die maken, dat het geval Lauwereyssen in 'Lijmen' een werkelijk tragische spanning te weeg brengt. *Nu* moet Boorman dupe zijn van een gril van het leven, een 'complex' voor mijn part, zooals vroeger mej. L. Ik verklaar je eerlijk en oprecht, dat die scêne in 'Lijmen' van dat geld incasseeren *tragisch* is; zoo moet m.i. ook Boorman in deze tweede episode tragisch zijn; zonder dat gevoel blijft de lezer beneden de sensatie van 'Lijmen'.

Om mijzelf te assureeren tegen een mogelijke vergissing van mijn privé-smaak liet ik 'Het Been' lezen aan mijn broer (zenuwarts), die 'Lijmen' je meesterwerk vindt en het zeker tien maal gelezen heeft (deze Paschen zat hij er waarachtig weer mee in zijn handen). *Zonder* hem te zeggen, wat ik er zelf van dacht. Hij maakte na den lectuur *precies* dezelfde opmerking! Volgens hem was voorts de pastoor 'Jan' de meest geslaagde figuur uit dit deel; waarmee ik ook accoord kan gaan, maar juist daarom *moet* je Boorman meer reliëf geven.

Excuseer deze hardnekkige critische verbetenheid! En laat mij spoedig hooren of je nog iets gewijzigd hebt. Maar doe het vooral *niet* vanwege de opdracht aan mij; die aanvaard ik geheel onafhankelijk van den definitieven vorm!

hart. gr. tt.

Menno ter Braak

<het nieuwe slot dat je suggereert (B. het Wereldtijdschrift voortzettend) lijkt mij lang niet gek>

Origineel: particuliere collectie

Menno ter Braak
aan
Willem Elsschot

Den Haag, 2 mei 1938

aant.

Beste de Ridder

Mag ik beginnen met jou (en in dit geval, heel secundair, ook mij als 'adviseur') geluk te wenschen met de veranderingen in je manuscript? Het geheel is enorm veel beter geworden; het krijgt een totaal ander reliëf door de dood van Martha, terwijl het laatste hoofdstuk ook een oneindig veel sterker afsluiting is. Maar de hoofdzaak is, dat nu de caritas-gril van Boorman veel beter gemotiveerd is door de 'verweeking'

vooraf; de lezer begrijpt nu vanzelf, dat hij toch 100% zakenman blijft, ja, dat dit 100%-zakenmanschap zelfs conditio sine qua non is voor dezen vorm van caritas! De ‘verweeking’ door de dood van de vrouw gaat nu prachtig over in de koppigheid van den ouden Boorman, die geen genoegen neemt met halve maatregelen.

Wat ik verder over dit stadium van je Boorman-figuur te zeggen heb, schrijf ik later wel in mijn critiek. Ik heb nu echter het echt lekkere gevoel, dat ik je door een vingerwijzing een ‘gat heb laten stoppen’, en dat het boek, zooals het er nu ligt, veel organischer op ‘Lijmen’ aansluit.

Ik zal het manuscript nog aan mijn broer laten lezen (die zeer benieuwd is naar je wijzigingen, omdat hij Boorman zoo bemint), en het dan direct doorzenden aan v. Holkema & Warendorf. Maar ik weet wel zeker, dat hij er zoo over zal denken als ik, want de verbetering is evident.

Inderdaad, het slothoofdstuk geeft de sfeer van ‘Lijmen’ een voortreffelijk einde. Nu is Boorman, die voor de papen de hel verdiend heeft, voor ons gered. Hij is gebleven wie hij was.

hart. gr. je

Menno ter Braak

Origineel: particuliere collectie

Menno ter Braak
aan
Willem Elsschot

Den Haag, 4 mei 1938

aant.

Den Haag, 4 Mei '38
Kraaienlaan 36

Beste De Ridder

Met gelijke post zend ik je het manuscript van ‘Het Been’ terug. Het bleef even liggen, omdat mijn broer, de ‘Lijmen’-specialist, een paar dagen uit de buurt was; hij las het boek gisteren, en was mede *zeer* tevreden over je veranderingen, die ook hij als groote verbeteringen beseft. Je hebt dus ook *zijn* zegen. Maar ik voelde dat vooruit.

Nu wat de moeilijkheid van de uitgave betreft los van ‘Lijmen’ I. Natuurlijk ben ik bereid een résumé te maken, in den vorm van een *korte samenvatting van I, maar dan uiteraard anoniem*. Ik heb ook aan de mogelijkheid gedacht om je mijn studie over de verhouding Boorman-Laarmans (omgewerkt uit de in *Gr. Ned.* en *Het Vad.* verschenen stukken) als inleiding aan te bieden <waarbij dan een kort begrip van den inhoud van I zou worden ingevlochten> maar 1° weet ik niet, of je voor zulk een belasting voelt (ik kan me levendig indenken, dat je er, met alle appreciatie van het stuk, geen zier voor voelt!) en 2° zou het boek daardoor wellicht wat topzwaar worden. Hoe het zij, schrijf mij geheel openhartig precies wat je noodig hebt voor dit doel. In welken vorm, hoeveel pagina's ongeveer etc.

hart. gr. je

Menno ter Braak

Origineel: particuliere collectie

Menno ter Braak
aan
Willem Elsschot

Den Haag, 13 mei 1938

aant.

Den Haag, 13 Mei '38
Kraaienlaan 36

Beste De Ridder

Dank voor je brief. Ik zal met groot genoegen de inleiding schrijven, en wel zoo, dat den lezer, die 'Lijmen' I niet kent, tevens blijkt, wat er in dat boek staat, in zooverre hij het noodig heeft om II te kunnen begrijpen. Ik dacht een bladzijde of 6 à 8 Groot-Nederland-formaat noodig te hebben. Zoodra ik gelegenheid heb, zal ik het stuk schrijven en het je ter beoordeeling toezenden.

Honorarium behoef ik er niet voor te hebben; ik doe het voor mijn pleizier, en omdat ik je opdracht zoozeer heb gewaardeerd als teeken van onze vriendschappelijke verstandhouding.

h. gr. tt
Menno ter Braak

Origineel: particuliere collectie

Menno ter Braak
aan
Willem Elsschot

Den Haag, 26 mei 1938

aant.

26 Mei '38

Beste De Ridder

Hierbij de inleiding. Samengesteld uit twee opstellen, met de noodige verbindingslijnen erbij. Wil je het stuk na lezing, als het zoo je goedkeuring wegdraagt, *aangeteekend**, doorzenden naar Van Kampen?

Mocht volgens jouw meening nog meer over den inhoud van 'Lijmen' I moeten verteld worden, laat het mij dan precies weten. Ik geloof wel, dat het zoo voor den behoorlijken lezer genoeg is, maar dat kan een ander beter beoordeelen dan ikzelf.

Van honorarium heeft de heer Van Kampen, zooals het een goed zakenman betaamt, niet gerept. Doe mij voor dit geval het genoegen er niet verder bij hem op aan te dringen. Dit is een 'uitwisseling' tegen je opdracht van het boek.

h. gr. je
Menno ter Braak

*ik heb er n.l. geen copie van

Origineel: Antwerpen, Letterenhuis

Menno ter Braak
aan
Willem Elsschot

Den Haag, [4 november1938]

aant.

Den Haag, 4 Nov.

Beste De Ridder

Hartelijk dank voor de toezending van 'Het Been' met opdracht! Ik herlas het direct en bevond het zeer boeiend, al blijft het geheel iets 'magerder' dan 'Lijmen'. Ik heb er voor a.s. Zondag in Het Vad. over geschreven; uiteraard kon ik niet veel nieuws meer vertellen na de inleiding. Die krant zend ik je toe.

Ik zit zelf ook over een roman (of wat het worden moet) te piekeren. Maar ik mis de echte romanciersgaven, die jij bezit, en het zal dus wel weer een tusschenproduct worden, als het losbarst.

hart. gr.
steeds je
Menno ter Braak

Origineel: particuliere collectie